

Графичният Компонент При Подготовката За Писане И Изобразителната Грамотност На Деца

Yordanka Georgieva

University of Shumen “Bishop Konstantin of Preslav“ Faculty of Education, Alumnuce
Department of Preschool and primary school education

ABSTRACT:

Written literacy is achieved with a lot of hard work on the part of the teacher, and the child himself. This is explicable because written speech is a qualitatively new kind compared to oral speech and although it develops on its basis, it has a number of its own specific features which make it more difficult to acquire. The teacher's function is to build up a concept of speech through the graphic. The child's acquired ability to write plays an enormous part in his future thinking activity and especially in the constitution of his habits of behaviour.

In order to support and facilitate the process of children's acquisition of writing in the first grade, it is necessary to make special preparations in kindergarten for the acquisition of the graphic component of writing. This targeted preparation should be preceded by a diagnosis of the psychomotor readiness of each individual child to master the graphic component of writing, because only the diagnosis makes it possible to predict psychomotor development and to discover the potential opportunities for this in a variety of children's activities.

KEYWORDS: Graphic, Child, Education, Writing, Development, Research

УВОД

В днешния век на “информационен бум”, когато значението на писмената реч отстъпва пред аудиовизуалните перцептивни средства, ние ще се опитаме да покажем защо въпросът за успешното ѝ усвояване от детето е все още изключително актуален. Счита се, че колкото по-рано детето усвои умения да чете и пише, толкова по-успешно ще бъде неговото общо развитие. Овладяването на писането изисква от първокласника усилия за преодоляване на редица трудности. Голяма част от тях са свързани с графичния компонент на писането. Ако детето, преди постъпването в началното училище, не е достигнало определено развитие на висшата нервна дейност, на психическите процеси и на анализаторите – двигателен, зрителен, слухов, усвояването на писмената грамотност ще представлява трудност, която се отразява неблагоприятно върху адаптацията му към новите условия и социално-психологическата среда, желанието му да се учи и неговото самочувствие. Необходима е предварителна, системна подготовка, насочена към усвояване на специфични знания, свързани с писането. В условията на детската градина тази специална, психомоторна подготовка се извършва под вещото ръководство на учителя. В педагогическата си практика той се ръководи от научнообосновани педагогически подходи и

технологии, използва диагностични методи.

Идеята за провеждане на описаната диагностична процедура е провокирана от сборника „Специална подготовка за училище“ под редакцията на Д. Батоева (1;1992) и от необходимостта да се диагностицира равнището на владеене на графичния компонент от шестгодишното дете при подготовката му за писане. Изследването на графичния компонент на писането се осъществява чрез диагностициране на изобразителната грамотност.

Това изследване илюстрира в план дидактометрия и психометрия диагностичната зависимост между изобразителната грамотност на децата от подготвителната група и психомоторната им готовност за усвояване на графичния компонент на писането.

ПЪРВА ЧАСТ –

ТЕОРЕТИЧНИ ОСНОВАНИЯ НА ИЗСЛЕДВАНИЯ ПРОБЛЕМ

В тази част на писмената разработка се представя обобщен анализ на основните теоретични постановки по изследвания проблем. Целта е да се разкрият възможности за предприемане на диагностична процедура.

Изложението в тази част е подчинено на логиката на последователното представяне на следните основни концепти: съзнание, психична дейност, рефлексия, слово, писане, графема, пространствено изобразяване, субект на социалната грамотност.

Предучилищната възраст, като стадий от развитието на персоналната идентичност у човека, може да бъде охарактеризирана със способността на детето най-добре и априорно да възприема действителността като за целта консистира определени знания и представи за света, които в бъдеще ще станат надежден фундамент за креацията на понятия при психичната дейност, за развитие на съзнанието и самосъзнанието.

Съзнанието е висша, присъща на човека форма за отразяване на обективната действителност. То е съвкупност от психични процеси (усещане, възприятие, представи, въображение, мислене, памет, чувства) активно участващи в осмислянето от човека на обективния свят и своето собствено битие. Изобщо „съзнанието е онова, което осигурява интегритета на човешкия интелект“. (17;2022, с.63) Когато „Аз-ът“ започне да мисли себе си, да вписва себе си в битийния ред от представи, можем да кажем, че е налице психична дейност. Нейна физиологична основа е нервната система (мозъкът). Под “психична дейност”, обаче, не се разбира функционалните нервни импулси на мозъка, а нещо много по-висше, като съществуването на определени способности: оценъчност, логичност... Психичната дейност не може да бъде регистрирана, ако нямаме съзнание.

Съзнанието възниква и се развива в процеса на социалното общуване, на труда, в неотделима връзка с развитието на говора. То се формира от дейността, за да влияе на свой ред върху тази дейност, като я определя и регулира.

Етимологията на понятието “съзнание” се свързва семантично с думата “съ-знание”, която постулира битийстването на знанието и нашата съналичност при него, тоест посредством съдържанието на понятието “съзнание” се разкрива същността на знанието. Ние знаем, защото произвеждаме опит, който е функция на нашето съзнание, откриващо универсалните структури на битието, лежащи в основата на интерактивните невропсихични взаимодействия. (22;2024)

Предучилищното детство е самоценен, сензитивен период от живота на човека. Наблюдава се интензивно психо-физическо развитие. Особеност на човешката психика е осъзнаването на действителността, което осигурява съзнателно регулиране на поведението, мотивиране на

дейността, планиране и предвиждане на действията, контролиране на движенията. Без знанията, без разбирането, които носи със себе си общественно-историческата предметна дейност и човешката реч, не може да има осмисляне и осъзнаване, които по своеобразен начин детерминират рефлексивната способност у човека. Според Джон Лок „рефлексията е източник на особено знание, за което е характерно това, че наблюдението се насочва към вътрешните действия на съзнанието” (8;1978, с.506).

По думите на Макс Шелер „самосъзнанието представлява рефлекс на съзнанието“, тоест за да може детето да осъзнае себе си като субект, същевременно признаващ и другите за такива, както и да сензитира възможността за рефлексия върху своето „Аз“, то „трябва да премине през словотворчеството и сигнифицирането на битието“ (21;1990).

Какъв по-добър вариант за изграждане на образно и понятийно мислене от абстракцията на буквите?! Една от особеностите на образоваността безспорно е това как съзнанието свързва отделните фонemi с техния графичен еквивалент. Методологията на научаването на начин на речево изразяване е свързана с подражанието. Детето изгражда в своето съзнание представа за речта, но за да прерасне тя в понятие на психичната дейност е нужно някой да му помогне да я именува. Функцията на учителя е да изгради чрез графичността понятие за слово. Придобитата от детето способност за писане играе огромна роля при неговата бъдеща мисловна дейност и особено при конституирането на неговите навици на поведение. Затова начинът, по който това ще стане и механизмите на подготовка са от особено значение /9/.

В свое изследване Еберхард Рихтер показва, че “усвояването на графиката на един език влияе върху начина на мислене. Ако графиката на определена словесност изисква по-голям труд като пространствено изобразяване или особено като съчетаване на фонemi, това предполага по-голяма освободеност и поливариантност на мисловния процес. В противния случай, например, когато всяка фонема има точно определен и единствен графичен еквивалент, това води до догматичност в представите, а от там и до моносмисловост на понятийния апарат” . Не са редки и случаите, при които определени семейни и общностни практики, които потискат изявата на детето, водят до нарушения в координацията при писане и несръчност (20;1996).

Възрастта, в която човекът все още няма опит, който да дава знание за себе си, но същевременно не пропуска възможността да възприема и наименова заобикалящата среда, е точно предучилищната възраст. Това е стадият, при който човешкият „Аз” започва да гради модел за собствено поведение, на фона на придобития опит. Ръководейки се от придобития опит „Аз-ът” осмисля схеми на поведение, които да могат в оптимална степен да подпомогнат неговата социализация. Съществуват такива механизми, които правят субекта сигурен в неговата принадлежност към съ-битийстващите. Трудно е да се определи във възрастта от две до шест години до колко приспособим е всеки индивид към порядките на обществото. Още по-трудно е да се обясни на детето кое е неправилно и защо. Голяма трудност за възрастния (за учителя) е необходимостта да се обясни как нещо, което не е особено приятно за детето днес, може в бъдеще да му бъде от полза. Има се предвид писането. Детето в предучилищна възраст все още не мисли от позицията на перспективата. Всичко, което има стойност за него, е сегашността. То удовлетворява вътрешните си потребности в играта. Играйки детето усвоява знания, умения, особено необходими за бъдещата учебна дейност. „Две – шестгодишното дете обича да рисува (да драска), привлечено от ярката цветност на графичните материали. С рисувателните действия започва подготовката за усвояване на графичния компонент при писането (16;1985).

В тази възраст детето е свикнало да свързва словото със звучене. Ето защо в неговото съзнание изниква контрадикцията как звуците могат да бъдат неми и в същото време да значат нещо. Решаването на този проблем е в компетентността на учителя. Той знае, че както детето е усвоило говора по метода на подражанието, по същия начин то трябва да усвои и писането. Учителят става своеобразен еталон. Дори от калиграфска гледна точка детето да изписва по-добре определени графема, несъзнавайки това, то се опитва да подражава на учителя. Той, от своя страна, би следвало да бъде последователен в процеса на обучението дотогава, докато се убеди, че детето е разпознало и когитирало в съзнанието си еквивалентността между графема и фонема (графема – от гр. – γράφο – пиша; най- малката единица на писмената реч, съответстваща на фонемата или на нейния вариант, или на последователност от фонемни в устната реч; графемата може да бъде буква, съчетание от букви, йероглиф или част от него. Фонема – от гр. произход – φώνημα – звук, звук на речта в езиковата система) (14;1989).

След този акт на при-познаване е необходимо учителят да „разчупва“ почерка си, така че да открие оптималния „свой вариант“ у всяко дете. Ако това не стане, се появява риск от бъдещо ощетяване на детето в неговите пространствени представи. Този факт ни най-малко не е преувеличен, защото първата форма на абстракция, с която се сблъсква детето, това е писането (13;1979, с.215).

Писмената грамотност се постига с много труд от страна на учителя, а и от самото дете. Това е обяснимо, защото писмената реч е качествено нов вид в сравнение с устната и макар да се развива на нейна основа, тя има редица свои специфични особености, които я правят по-трудно усвояема. Това се разбира, когато вникнем в нейната същност. Според Л. Виготски, писмената реч е особена знакова дейност, символизъм от втора степен и се реализира чрез установена система от писмени (графични) знаци. Н. Бернштейн (5;1966) разглежда писането като нервна дейност и посочва, че тя се извършва на най- висше в йерархично отношение кортикално равнище. При писмената реч „фонемите се прекодират в графемни“. При осъществяване на писането участва цялата психична дейност и съзнанието.

Писането трябва да изгради у детето интуицията за съпринадлежност към определена културна традиция. Всички негови компоненти като: пространствена констелация на графемите, начин на буквуване, бързина на изписване моделират и възпитават в духа на определена семантична реалия. Все още неосъзнатата, но демонстрирана убеденост за преходността на собственото му съществуване, кара детето да търси устойчиви гаранции за нерушимостта на неговата „тук-и-сега“ екзистенция. От учителя зависи дали ще успее да придаде на писания текст ценността на непреходност. Постепенно детето започва да разбира необходимостта да цени писмената си грамотност като своеобразна етикеция на своята персонална и социална идентичност. Чрез писането, започващият да осъзнава себе си субект придобива способността да осмисля собственото си духовно присъствие в социума и да се самоидентифицира.

Редица изследвания на първокласници показват, че незрелите за училищно обучение деца не се справят с писането и дори някои от тях достигат до невротични състояния (2;1986).

За да се подпомогне и улесни процесът на усвояване на писането от децата в първи клас, е необходимо в детската градина да се осъществява специална подготовка за усвояване на графичния компонент на писането. Тази целенасочена подготовка трябва да се предхожда от диагностика на психомоторната готовност на всяко отделно дете за усвояване на графичния компонент на писането, защото само диагностиката дава възможност да се прогнозира психомоторното развитие и да се открият потенциалните възможности за това в разнообразните детски дейности.

Това диагностичното изследване си поставя за цел да установи основните параметри на графичния компонент при подготовката за писане и изобразителната грамотност на децата в подготвителната група (шестгодишни) въз основа на еднократно измерване и да потърси и изследва взаимовръзките на графичния компонент в структурата на психомоторната готовност за писане.

ВТОРА ЧАСТ – ИЗСЛЕДОВАТЕЛСКА ПРОГРАМА

II. 1. Концептуални пунктове

Наблюденията показват, че в процеса на ограмотяване първокласниците срещат затруднения, свързани с моторната страна на писането. Причините за трудностите при усвояване на графичния компонент на писането се крият в съществуващото противоречие между възможностите на шестгодишното дете и изискванията, които поставя пред него самата дейност. А тя е сложна, координационна, произволна и цели постигането на определен дидактичен резултат.

Противоречието между възможности и изисквания се изостря от недостатъчната подготовка, която детето трябва да получи преди постъпването си в училище.

Възможности за осъществяване на специалната подготовка за писане осигуряват изобразителните дейности, провеждани в детската градина. Рисуването е основно средство в подготовката за усвояване на графичния компонент на писане. Между писането и рисуването съществува сходство, тъй като се касае за графична дейност с инструмент (средство за писане), оставящ следи върху хартията. Рисуването и писането са близки по инструментариум. Сходството между двете дейности не е само външно, но и по същество. Рисуването и писането са свързани генетично на кортикално и личностно ниво. И двете дейности са отразителни, резултат от сложни психофизиологични образувания. При рисуването, както и при писането се усвояват схеми и знаци, за да се осъществяват. Рисуването е по-ранно генетично образувание. Началото му бележим след 1,5-2-годишна възраст, а опити за писане се наблюдават след петата и най-вече към шестата-седмата година.

Декоративното рисуване (орнаментите от него) се използва широко в подготовката за усвояване на графичния компонент на писането, за развитие на чувство за ритъм и хармония, за упражняване в точен окомер и пространствено ориентиране при изпълнение на графичните задачи. Освен него, роля играят и предметното рисуване, репродуктивното рисуване, рисуването по контур, довършване на рисунка (образ), съставяне на такъв по точки и знаци и други.

Така, непринудено и целенасочено, овладявайки изобразителна грамотност, децата се подготвят за усвояване на графичния компонент на писането.

Благоприятна предпоставка за осъществяване на тази специална, психомоторна подготовка на децата за писане е, че те обичат да рисуват. Привличат ги цветните графични материали, удовлетворяват ги получените резултати.

II. 2. Изследователски тезаурус

- *писане* – „психомоторна дейност, използване на знакова система за фиксиране на речта, която позволява с помощта на начертателни (графични) знаци да се предава информация на разстояние и тя да се запазва във времето; писането се характеризира с използване на постоянен състав от знаци, при който всеки знак предава или цяла дума, или последователност от звукове, или отделни звукове на речта; при писането е важна не формата на знаците, а характерът на предаваните с тези знаци елементи на речта; човечеството познава пиктографското писмо, клинописното писмо и

азбучното (буквеното) писмо“ (14;1989)

графичен компонент на писането – „писмената реч е особена знакова дейност и се реализира чрез установена система от писмени (графични) знаци; писмената реч има сложен комплексен характер и включва три страни: наличие на определено съдържание, езиков израз и техника на писането, която се заключава в усвояване на графични и технически умения и навици, на система от действия, свързани с начертателната страна на писането – тоест с усвояване на графичния компонент” (13;1979, с.215)

ограмотяване – „etimологична основа е гръцката дума – γράμμα – означава буква или написано; има семантична връзка с думата „грамотност“, която в широк смисъл означава владение (притежаване) на умения и навици за устна и писмена реч в съответствие с нормите на литературния език; ограмотяването е целенасочен педагогически процес за усвояване на умения и навици за четене и писане“ (18;1968)

изобразителна грамотност – „...в контекста на израза „изобразително изкуство“ и по смисъла на думата „грамотен“, изобразителната грамотност означава владение (притежаване) на умения за пресъздаване на действителността чрез образи и картини в изобразителната дейност“ (18;1968)

„Изобразителната грамотност в предучилищна възраст се свързва със стремежа на децата сравнително обективно да изобразяват характерната конструкция, части, форми, пропорции, белези, локален цвят и други на обектите от действителността. За постигането на изобразителната грамотност те целенасочено усвояват: определен обем от практически знания за цветовете, еталонни форми, изразни средства (композиция, начин на изграждане на формата и други); умения за работа с различни изобразителни материали и пособия“. (11;1994, с.145)

II. 3. Цел и задачи на диагностичното изследване

Цел: да се установят основните параметри на графичния компонент при подготовката за писане и изобразителната грамотност на децата въз основа на еднократно замерване.

Основни задачи:

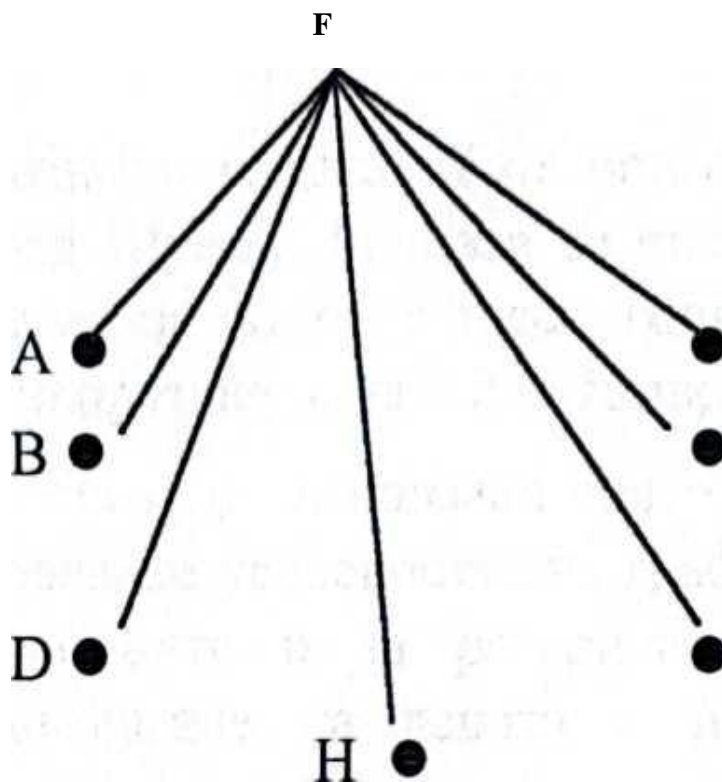
- Да се диагностицира нивото за писане сред шестгодишните деца;
- да се диагностицира изобразителната грамотност на шестгодишното дете;
- да се изследват взаимовръзките на графичния компонент в структурата на психомоторната готовност за писане.

II. 4. Хипотеза на диагностичната процедура

Усвоеността на графичния компонент от детето се проявява във възможността точно и без усилие да изпълни поставените му графични задачи. Това предполага наличие на графични умения, които по своята същност са психомоторни и са свързани с координационните механизми и сензорните способности. Освен това, те изразяват и възможността за волево изпълнение на поставена графична дидактична задача и постигане на определен резултат, което по своя характер е учебно умение.

Диагностичното изследване установява равнището на владеење на графичния компонент от шестгодишните деца и търси взаимовръзките на графичния компонент с другите показатели, включени в структурния модел на психомоторната готовност за писане, разработен от Д. Батоева (3;1997, с.26)

Анализирайки рисунките на децата се допуска, че те имат добра психомоторна подготовка за писане, която предполага високо и средно равнище на владеење на графичния компонент. На *схема 1* е представен графично хипотетичен модел с предполагаемите по сила на значимост връзки между графичния компонент на писането и другите показатели, характеризиращи психомоторната готовност на шестгодишното дете за писане (съответно по-близки и отдалечени от графичния компонент). Приема се, че с нарастване на отдалечеността от графичния компонент силата на корелационната зависимост намалява. Предполага се, че най-голяма е корелационната зависимост между графичния компонент (F) и координацията на движенията (A) на китката на водещата (пищещата) ръка.

Легенда:

F- графичен компонент

A - координация на движенията (графичен тремор)

B - зрителино узнаване

C - слухово узнаване

D - моторна памет

E - мислене

G- внимание

H - учебни умения

II. 5. Обектно-предметна област на диагностичната процедура

Писмената реч има сложен комплексен характер и включва три страни: наличие на определено съдържание, езиков израз и техника на писането. Настоящото диагностично изследване е свързано с третата страна – овладяване начертателната страна на писането или усвояване на графичния компонент при подготовката на шестгодишните деца за писане.

Обект на изследването са децата от подготвителната група на ЦДГ „Светулка“ в град Шумен. Групата се състои от 20 деца – 11 момичета и 9 момчета, на възраст шест години. Диагностичното изследване е проведено през периода 12 октомври – 6 ноември, 1998 г.

Схема 1

Диагностичният срез е използван като форма за текуща диагностика за установяване усвоеността на графичния компонент на писането от шестгодишните и за разкриване на потенциалните възможности за подпомагане на децата в това отношение чрез изобразителните дейности.

Описаната диагностична процедура се основава на разработения от Д. Батоева структурен модел на психомоторна готовност за писане. (3;1997, с.26)

Графичният компонент се проучва на основата на извършване на различни по вид рисувателни действия и предимно репродуктивна дейност с графични материали, която е най-близка до писането.

Усвояването на графичния компонент не е само двигателна привичка на ръката, а сложна психомоторна дейност. От тук произтича необходимостта изследването на графичния компонент да обхваща връзката и отношението му с останалите структурни показатели, характеризиращи психомоторната готовност за писане – внимание, мислене, зрителино и слухово узнаване, моторна памет, координация на движенията, учебни умения, които се явяват предметна област на педагогическата диагностика.

Децата от изследваната група обичат да рисуват с цветни графични материали – моливи, флумастери, пастели. В процеса на изобразяване не отразяват всичко, което им е направило впечатление, до което се е докоснала тяхната емоционалност по време на контактуването им с природната и обществената среда.

Изобразителната им грамотност позволява сравнително обективно да изобразяват характерната конструкция, частите, формите, пропорциите, белезите и други на обектите от действителността.

Впечатленията ми от неорганизиран педагогически наблюдения на изобразителната дейност *рисуване* са, че децата умело си служат с графичните материали. Анализът на рисунките показва, че са усвоили множество еталонни форми и използват разнообразни изразни средства.

Децата изграждат графичните образи линейно-декоративно и линейно-плоскостно, като свободно използват линията и насищат отделните части на линейно изпълнената рисунка с

графично-декоративни елементи – точки, кръгчета, чертички и други, запълват ги с цветни петна чрез плътно заштриховане с молив и флумастер и пастел.

Има деца, които изпълняват образите плоскостно-декоративно. Комбинирайки различните изразни средства, те постигат по-богата изразителност на рисунката.

Обогатяването на изобразителната грамотност на децата предполага непринудена подготовка за усвояване на графичния компонент на писането. Декоративното рисуване заема особено място в тази специална подготовка, защото декоративно-графичните елементи – начупена и вълнообразна линии, дъгички, чертички, кръгчета и други са елементи на ръкописните букви в писмената реч.

II. 6. Основни методи и диагностичен инструментариум: операционализация

За проверка на хипотезата в диагностичното изследване се използват стандартизирани тестове и целенасочено педагогическо наблюдение като основни методи.

Проучването на графичния компонент на писането се извършва посредством три вида тестови задачи за рисуване, обединени в тест

“Умения за рисуване” (приложение 1), адаптиран за пет-шест-годишни деца от Д. Батоева. (3;1997, с.30)

Тестът включва:

- предметно рисуване по зададена тема (тест “Рисуване на човешка фигура” – Гудинъф)
- прерисуване на фигури (репродуктивно рисуване)
- повторение върху образ (рисуване по опорни точки)

При рисуването на човешката фигура имаме създаване на структурен графичен модел на обект (т.н. “свободно рисуване”), при което децата изразяват чрез рисунката това, което знаят за обекта и могат да го предадат графично.

Прерисуването се приема за репродуктивна дейност, подражание на графичен образ, при което се търси сходство и степен на точност на подражанието. Това е особено важно за овладяване на писането. Затова този вид рисуване и писането са най-близки. Структурата се разглежда като конфигурация, като големина и последователност (редуване). Даденият образец (геометрични елементи – символика от математиката) съдържа графични елементи, които се срещат и при буквите.

Третият вид рисуване изисква умение за точно повтаряне (наслагване на графични елементи – следи) по опорни точки. Това е т.н. разстеров образ. Той се свързва с първоначалните упражнения по писане. От гледна точка на координацията на движенията се приема, че тази задача е най-лека, тъй като в случая се касае за метрика, а не за топология (създаване в мозъка на графична задача и програма, както е при първите два вида рисуване). Третият вид рисуване упражнява в точност.

Първите две тестови задачи са от методиката за училищна зрелост на Карас - Сейфрид (Австрия). (6;1988, с.213)

Тестът се провежда групово. На децата се обяснява, че в ограденото пространство на листа трябва да нарисуват по една човешка фигура (може да бъде момиченце, момченце или възрастен). Повече указания не се дават. Не се поставят никакви изисквания относно изпълнението на рисунката: части на тялото, големина на фигурата, разположението ѝ върху листа и т.н. Децата трябва да бъдат оставени да работят съвсем самостоятелно в продължение на 10 минути. След това трябва да изпълнят втората задача, която се състои в рисуване на фигури по даден образец. С децата се разглеждат последователно всички посочени в теста фигури и се назовават (кръстче, кръг, триъгълник и една сложна фигурка). В празните квадратчета те трябва да нарисуват фигурките,

които виждат на образа, старайки се да ги нарисуват точно същите. Първо започват да рисуват кръстчето, което е за упражнение и не се взема под внимание при преценяване на резултатите. След това детето трябва да се заеме с рисуването и на останалите фигури. Продължителност на работата – 7-10 минути.

Третата задача изисква точно повторение върху пунктира. Работи се 5-7 минути.

Отчитането на резултатите се извършва от гледна точка на съдържанието и техническите умения. Вземат се под внимание особеностите на нарисуваната човешка фигура, спазването на пропорциите в тялото и съотношението на отделните му части, свързването помежду им, наличието на подробности, на елементи на украса. Това дава възможност освен графичните умения, да се добие впечатление и за характера на възприятията при децата, богатството от представи, особеностите на мисленето и въображението, емоционалното впечатление от изобразявания обект и възможността да се схваща същественото и подробностите, свързани с обекта.

При възпроизвеждането на фигурите от значение са точността при изпълнението на дадените образци по отношение на големина и форма.

При повторението (разстеров образ) – да не се излиза от пунктира.

Отчитането се извършва в три бала:

- оценка 1 бал се поставя, когато човешката фигура е нарисувана пластично. Състои се от глава, тяло и крайници. Има относително спазени пропорции между частите. Главата е свързана с тялото с шия. Има очи, нос, уста, коса или шапка. Има и подробности: вежди, мигли, уши. Крайниците са правилно свързани с тялото. Ръцете завършват с китка – с пет пръста. Има елементи на облекло. Геометричните фигури са възпроизведени точно по форма, големина и разположение. При повторението върху пунктира не се излиза и образът се наслагва точно.
- оценка 2 бала се поставя, когато човешката фигура има основните части: глава, тяло и крайници (тялото може да е изобразено като триъгълник, кръг, правоъгълник). Главата е съединена направо с тялото без шия и е значително по-голяма или по-малка от тялото – несъразмерна. Крайниците не са пластични. Лицето има основните части (без подробности). Има и коса или е загатната. Геометричните фигури са верни, но не са точно разположени в квадратчетата (излизат от него) или са съвсем дребни. При повторението се допускат незначителни неточности.
- оценка 3 бала се дава, когато човешката фигура е нарисувана примитивно. Състои се от глава и тяло. Не са спазени никакви пропорции между тях. Крайниците липсват или някои от тях са нарисувани само с една черта (съединени са неправилно с тялото). Загатнати са някои елементи на лицето – очи, нос, уста. Геометричните фигури не отговарят по форма на образците и по големина и разположение са възпроизведени съвсем неточно или въобще не са нарисувани. Перисувването върху опорни точки е с излизане от пунктира и съвсем неточно и неумело.

Децата, получили *оценки 1 и 2 бала* са показали много добри и добри умения за рисуване, което е свидетелство за успешно овладяване на графичния компонент до равнище съответно *високо* и *средно*.

Децата с оценка 3 бала срещат трудности при осъществяване на графичните задачи, което показва ниско равнище на владеене на графичния компонент. Тези деца трябва да бъдат своевременно подпомогнати в психомоторната им подготовка за писане.

В план психометрия диагностичното изследване е насочено към проучване на взаимовръзките на графичния компонент с другите компоненти на психомоторната готовност за писане – координация на движенията, устойчивост на вниманието, обобщеност на мисленето, моторна памет и образната памет – нейната особеност „узнаване“, тоест зрителното и слуховото узнаване, като се има предвид връзката между двигателния, зрителния и слуховия анализатори при изпълнение на двигателните актове.

За изследване на координацията на движенията на китката на ръката се използва т.н. *тест за динамичен графичен тремор* /3, с. 33/ (приложение 2).

На детето под формата на игра се поставя задача да „мине с молива по пътечката, без да излиза от нея“, тоест да движи молива, оставяйки следи върху листа, в средата между двете линии, без да допира с него очертаните контури и без да прекъсва линията. Времето за изпълнение на теста е ограничено – 10 секунди. Резултатите се отчитат като се вземат под внимание общо броят на прекъсванията на линията и броят на допираанията до контурите и се изчисляват по формулата $K=S/V.t$, при което S = дължината на линията – 1 500 mm; V = броят на докосванията и прекъсванията на линията; t = време за изпълнението на теста. Полученият индивидуален резултат се сравнява с нормите за шестгодишните деца, които са следните:

<i>бал</i>	<i>момчета</i>	<i>момичета</i>
3	под 19,60	под 16,37
2	между 19,60 и 40,35	между 16,37 и 36,44
1	над 40,3	над 36,49

Чрез теста на Бурдон в модификация на Д. Батоева и Е. Георгиева (3;1997, с.34) (приложение 3) се изследва важното качество на вниманието – устойчивостта му и се характеризират възможностите на детето за определено време да изпълни без да се разсейва поставената му задача. Тя се състои в следното: да зачертае само определена фигурка от нарисуваните на листа различни фигури (чрез зрително възприемане и диференциране да се даде графичен израз на поставената задача). Тя се дава в игрова форма, като състезателна игра. Времето за изпълнение на теста е ограничено – 1 минута. Предварително децата са запознати с теста, като са разгледали и назовали фигурките, разбрали са задачата и са извършили пробна „игра“ – без фиксиране на времето. Изчисляването на резултатите се извършва като върху всеки индивидуален лист се изброяват грешно задрасканите, пропуснатите знаци и общият брой на правилно задрасканите – обемът на извършената работа. Изчислява се коефициент на правилност по формулата на Уйпъл $A=C - W/C + 0=1$ или по-малко от 1.

C = правилно зачертани знаци, W = погрешно зачертани знаци, O = пропуснати знаци. Нормите за устойчивост на вниманието са в три бала както следва:

<i>бал</i>	<i>момчета</i>	<i>момичета</i>
3	над 0,88	над 0,92
2	между 0,59 и 0,88	между 0,65 и 0,92
1	под 0,59	под 0,65

За изследване на зрителната памет (зрителното узнаване) се ползва методът на узнаване (19;1968)

(приложение 4). Изследването протича по следния начин: на детето се дава да разгледа лист, на който са изобразени различни геометрични фигури. След това листът се обръща обратно върху масата, а учителят показва табло, на което са изобразени само четири от нарисуваните на листа фигури: квадрат, кръг, триъгълник и кръстче. Експонирането трае 10 секунди, след което детето трябва да зачертае на своя лист онези фигури, които е видяло на таблото, запомнило и открило (узнало). В случая се получава възпроизвеждане на обектите в процеса на тяхното повторно възприемане. Изчисляването на резултата се извършва като се изброяват верните и погрешно отбелязани отговори и се пресмята коефициент на узнаване чрез формулата: $K=m/n+A$. Във формулата K = коефициент на узнаване, t = броят на правилно узнатите фигури, n = числото на показаните фигури (16 на брой), A = броят на неправилно узнатите фигури (погрешно зачертаните). Нормите са следните:

<i>бал</i>	<i>момчета</i>	<i>момичета</i>
3	над 71,43	над 71,00
2	между 30,42 и 71,43	между 31,59 и 71,00
1	под 30,42	под 31,59

По същия начин се извършва изследване на слуховото узнаване (приложение 5), като на децата в интервал от 5 секунди между отделните думи се назовават четири предмета от изобразените на теста: риба, коте, пиле, куче. Изчисленията се извършват както при зрителното узнаване, а нормите са следните:

<i>бал</i>	<i>момчета</i>	<i>момичета</i>
3	над 96,17	над 92,91
2	между 61,62 и 96,17	между 54,54 и 92,91
1	под 61,62	под 54,54

Моторната (двигателната) памет е от особено значение за усвояване на графичния компонент на писането, защото включва запомнянето на различни движения на китката на ръката. Тя се изследва с пробата на Херберт-Винклер (19;1968, с.335). Посредством нея се преценяват възможностите на детето да схване комплекс от движения, да ги запомни и възпроизведе. Изследването се извършва по следния начин: очите на детето трябва да са затворени. Улавя се ръката му (дясната) и заедно с него се описват във въздуха известни движения, наподобяващи букви, цифри, фигури. Според автора на пробата те са следните три изображения: Z, O, A

След “изписването” на фигурите във въздуха детето трябва да изобрази с молив върху лист, вече с отворени очи, движенията, които е запомнило при извършването им заедно с учителя. Резултатите се оценяват в три бала: *1 бал* – изпълнил задачата с точно възпроизведени фигури, *3 бала* – неизпълнил задачата, *2 бала* – отчасти изпълнил задачата.

За изследване на мисленето (способност за обобщеност и класификация) се използва тестът “Изключеното четвърто” (3;1997, с.37) (приложение 6). На вниманието на децата се предлагат подредени в четири реда по четири предмета, от които само три принадлежат към определено родово или видово понятие. Едно от тях в реда не се числи към общата група (оказва се излишно). Детето трябва за неограничено време (докато изпълни задачата) да задраска излишния предмет на

всеки ред. Резултатите се изчисляват по същия начин, както зрителното и слуховото узнаване. Нормите са следните:

<i>бал</i>	<i>момчета</i>	<i>момичета</i>
3	над 82,62	над 87,11
2	между 42,16 и 82,61	между 49,30 и 87,11
1	под 43,16	под 49,30

Учебните умения, развиващи се в хода на обучението играят роля при изпълнение на графичните задачи и в процеса на усвояване на графичния компонент на писането. Изучаването им се извършва с метода на наблюдението. По време на преднамерени педагогически ситуации по изобразителните дейности с графична дидактична задача за постигане на конкретен дидактичен резултат, учителят наблюдава участието на детето в учебния процес посредством неговата собствена учебна дейност, изпълнявайки поставената му задача. Данните от наблюдението се нанасят в протокол (приложение 7), в който наличието на отделните учебни умения е дадено в три бала (3;1997, с.59).

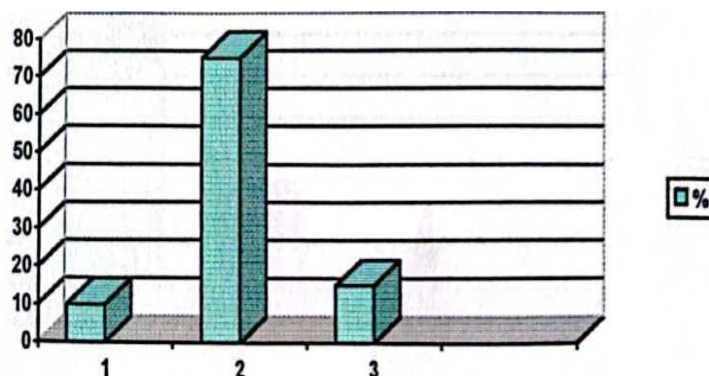
ТРЕТА ЧАСТ

ЕМПИРИЧНИ ДАННИ, СЪБРАНИ ЧРЕЗ ДИАГНОСТИЧНИЯ ИНСТРУМЕНТАРИУМ

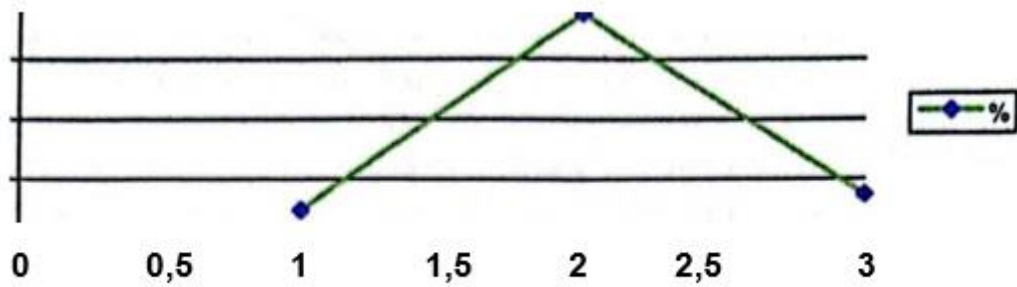
Честотна таблица 1

Резултати от теста „Умения за рисуване“

<i>X</i> <i>бал</i>	<i>f</i> <i>абс.</i> <i>честота</i>	<i>F</i> <i>натрупана</i> <i>абс.</i> <i>честота</i>	<i>f ~</i> <i>относит.</i> <i>честота</i>	<i>F ~</i> <i>натрупана</i> <i>отн.</i> <i>честота</i>	<i>P</i> <i>натрупани</i> <i>%</i>
1	2	2	0,10	0,10	10
2	15	17	0,75	0,85	85
3	3	20	0,15	1	100

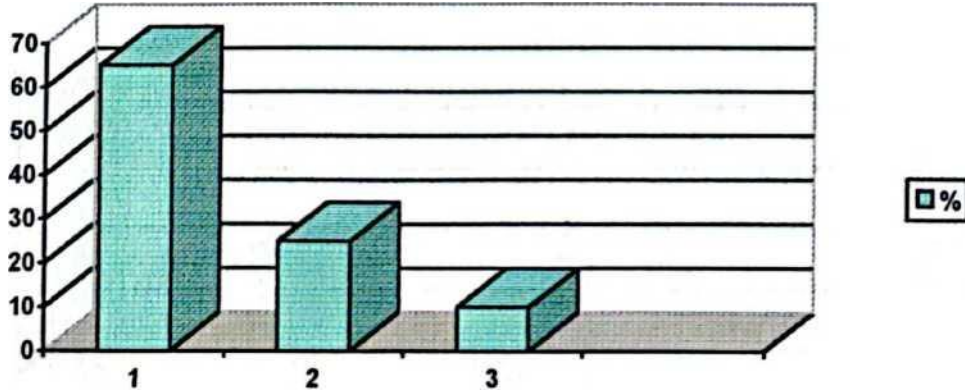
Диаграма 1 на резултатите от теста „Умения за рисуване“

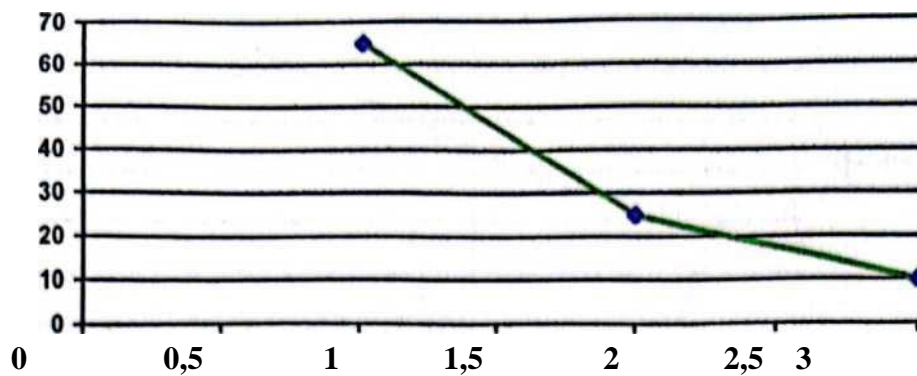
Полигон 1 на резултатите от теста „Умения за рисуване“

*Честотна таблица 2
Резултати от тест за изследване на графичния тремор*

x	f	F	$f \sim$	$F \sim$	P%
1	13	13	0,65	0,65	65
2	5	18	0,25	0,90	90
3	2	20	0,10	1	100

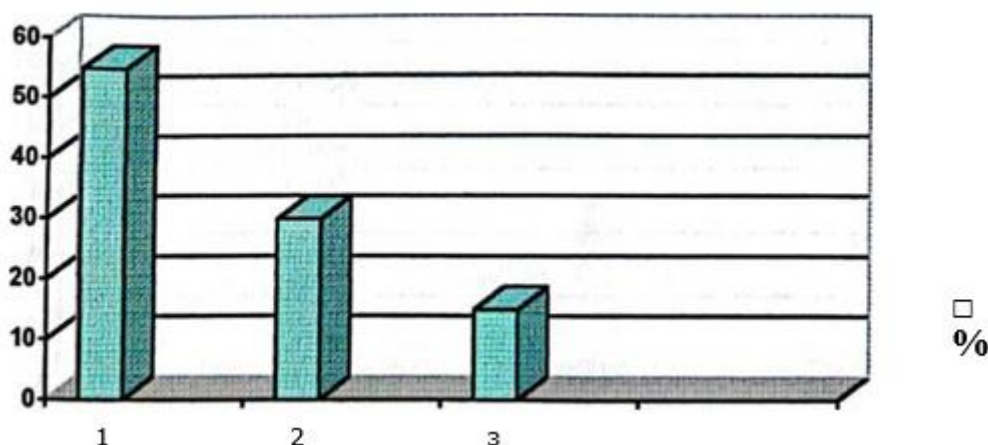
Диаграма 2 на резултатите от теста за изследване на графичния тремор

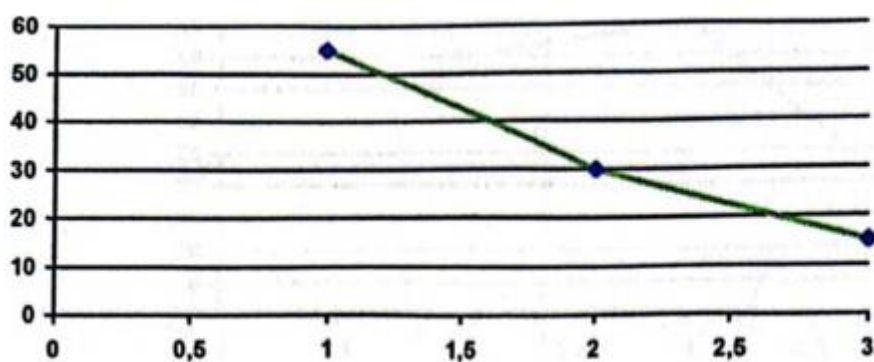
Полигон 2 на резултатите от теста за изследване на графичния тремор

Честотна таблица 3
Резултати от теста на Бурдон – устойчивост на вниманието

x	f	F	f~	F~	P%
1	11	11	0,55	0,55	55
2	6	17	0,30	0,85	85
3	3	20	0,15	1	100

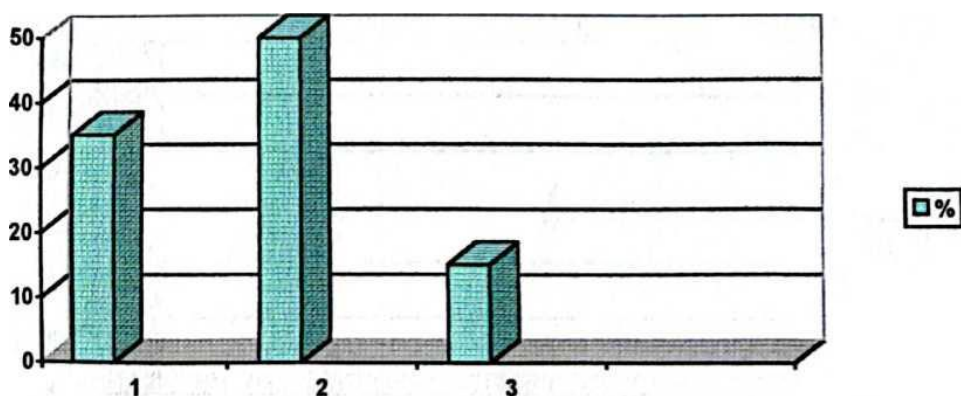
Диаграма 3 на резултатите от теста за изследване на вниманието

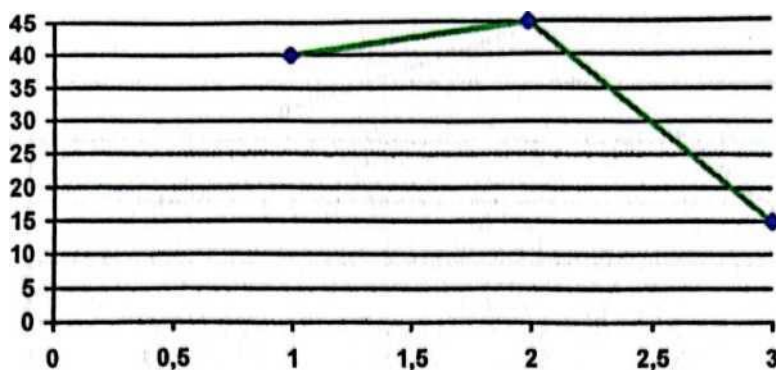
Полигон 3 на резултатите от теста за изследване на вниманието

Честотна таблица 4
**Резултати от теста на X. Винклер за изследване на
двигателната (моторната) памет**

x	f	F	f~	F~	P%
1	8	8	0,40	0,40	40
2	9	17	0,45	0,85	85
3	3	20	0,15	1	100

Диаграма 4 на резултатите от теста за изследване на двигателната памет

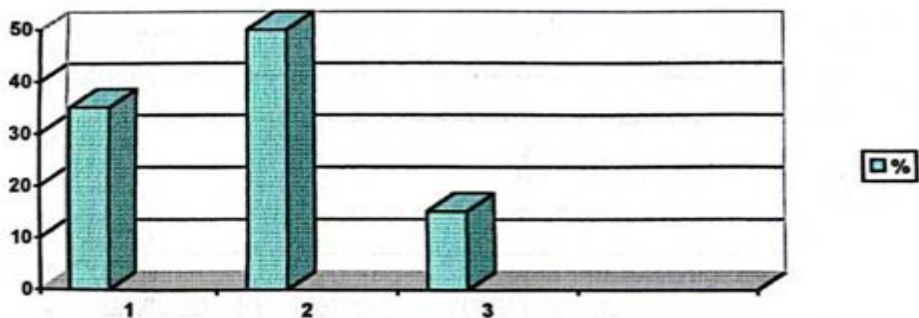

Полигон 4 на резултатите от теста за изследване на двигателната памет

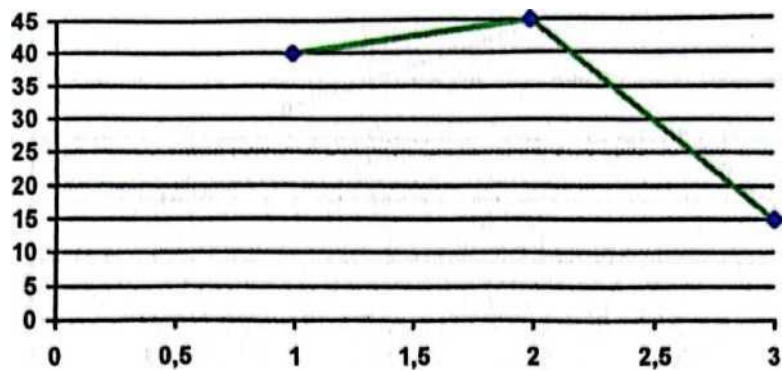
Честотна таблица 5

Резултати от теста за изследване на зрителното узнаване

	f	F	$f \sim$	$F \sim$	$P\%$
1	7	7	0,35	0,35	35
2	10	17	0,50	0,85	85
3	3	20	0,15	1	100

Диаграма 5 на резултатите от теста за изследване на зрителното узнаване

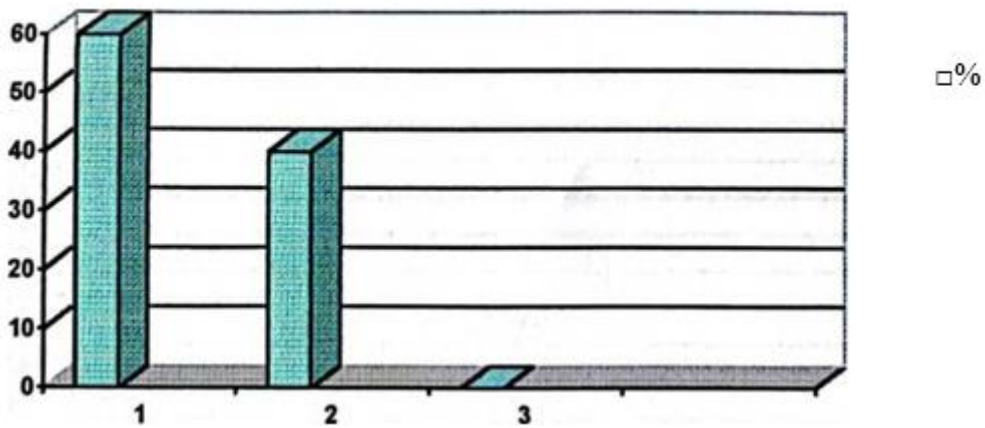

Полигон 5 на резултатите от теста за изследване на зрителното узнание

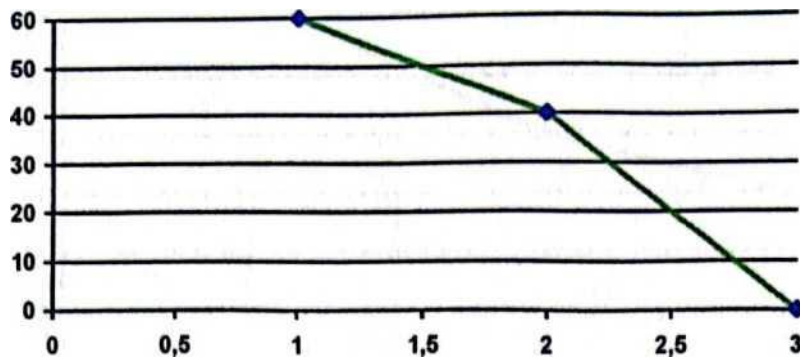
Честотна таблица 6

Резултати от теста за изследване на слуховото узнание

	f	F	f~	F~	P%
1	12	12	0,60	0,60	60
2	8	20	0,40	1	100
3	0	0	-	-	-

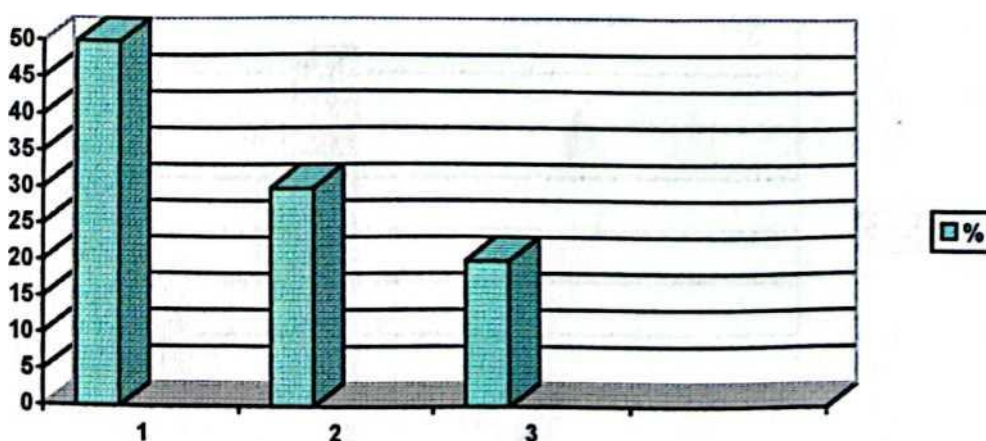
Диаграма 6 на резултатите от теста за изследване на слуховото узнание

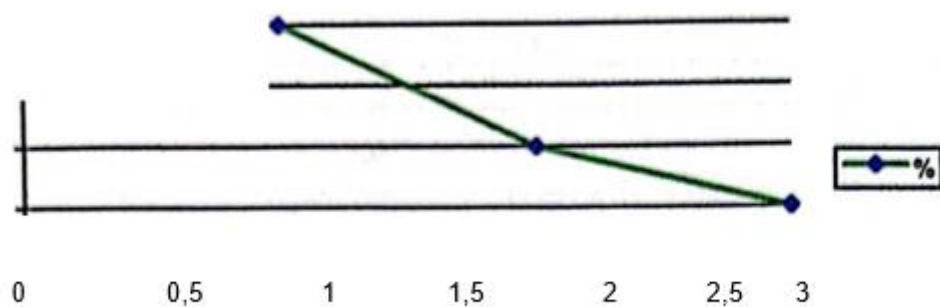
Полигон 6 на резултатите от теста за изследване на слуховото узнание

Честотна таблица 7
Резултати от теста за изследване на мисленето

x	f	F	f~	F~	P%
1	10	10	0,50	0,50	50
2	6	16	0,30	0,80	80
3	4	20	0,20	1	100

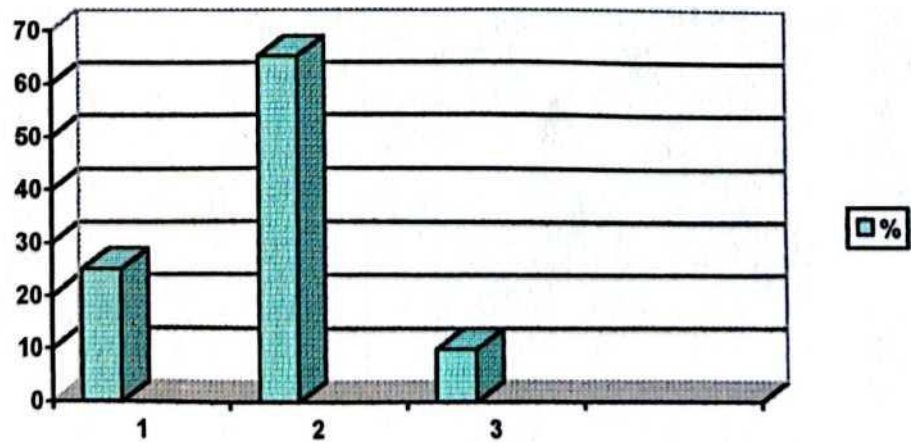
Диаграма 7 на резултатите от теста за изследване на мисленето

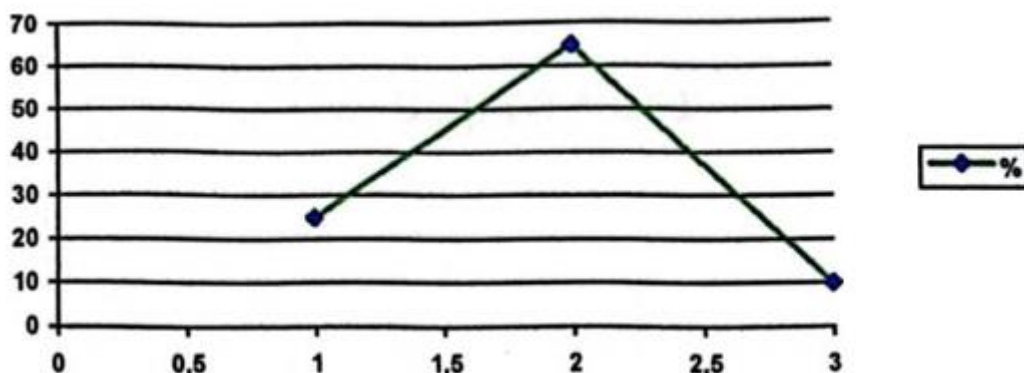
Полигон 7 на резултатите от теста за изследване на мисленето

Честотна таблица 8
Резултати от наблюдението на учебните умения в занимания по рисуване

x	f	F	f~	F~	P%
1	5	5	0,25	0,25	25
2	13	18	0,65	0,90	90
3	2	20	0,10	1	100

Диаграма 8 на резултатите от наблюдението на учебните умения

Полигон 8 на резултатите от наблюдението на учебните умения

ЕТВЪРТА ЧАСТ –

ЕКСПЕРТЕН ПЕДАГОГИЧЕСКИ АНАЛИЗ НА ЕМПИРИЧНИТЕ РЕЗУЛТАТИ ОТ ДИАГНОСТИЧНАТА ПРОЦЕДУРА

Математико-статистическата обработка на емпиричните данни от диагностиката включва пресмятането на следните основни числови характеристики (емпирични статистики):

- средноаритметична стойност – бележи се с X ;
- медиана – бележи се с Me ;
- мода – бележи се с Mo ;
- дисперсия – бележи се с S^2 ;
- средноквадратично отклонение – бележи се с S .

След пресмятане на X , Me , Mo се извършва проверка на разпределението на стойностите от вариационния ред. Този етап е много съществен, тъй като от него зависи правилният избор на подходящ статистически метод за проверка на хипотезата. (6;1988. с. 261-267)

Следва последователно представяне на основните числови характеристики за всеки от инструментите, изчислени по компютърно осигурени математико-статистически процедури с програмни продукти на Microsoft, като са използвани емпиричните данни от честотните таблици.

А. ДИДАКТОМЕТРИЯ

а). Емпирични статистики от теста „Умения за рисуване“, чрез който се изследва равнището на владеене на графичния компонент на писането:

- $X = 2,05$
- $Me = 2,03$
- $Mo = 1,99$
- $S^2 = 0,105$
- $S = 0,32$

Проверка на честотното разпределение:

Лява асиметрия - нормално разпределение

$$Mo < Me < X$$

$$1,99 < 2,03 < 2,05$$

Б. ПСИХОМЕТРИЯ

а). Емпирични статистики от теста „Динамичен графичен тремор“

$$\begin{aligned}-X &= 1,45 \\ -Me &= 1,27 \\ -Mo &= 0,91 \\ -S^2 &= 0,15 \\ -S &= 0,39\end{aligned}$$

Проверка на честотното разпределение:

Лява асиметрия - нормално разпределение

$$Mo < Me < X$$

$$0,91 < 1,27 < 1,45$$

б). Емпирични статистики от теста на Бурдон, измерващ устойчивостта на вниманието.

$$\begin{aligned}-X &= 1,6 \\ -Me &= 1,4 \\ -Mo &= 1,00 \\ -S^2 &= 0,13 \\ -S &= 0,36\end{aligned}$$

Проверка на честотното разпределение:

Лява асиметрия - нормално разпределение

$$Mo < Me < X$$

$$1 < 1,4 < 1,6$$

в). Емпирични статистики от теста на Х. Винклер – двигателна (моторна) памет.

$$\begin{aligned}-X &= 1,75 \\ -Me &= 1,72 \\ -Mo &= 1,66 \\ -S^2 &= 0,114 \\ -S &= 0,33\end{aligned}$$

Проверка на честотното разпределение:

Лява асиметрия - нормално разпределение

$$Mo < Me < X$$

$$1,66 < 1,72 < 1,75$$

г). Емпирични статистики от теста за изследване на зрителното узнаване.

$$\begin{aligned}-X &= 1,8 \\ -Me &= 1,8 \\ -Mo &= 1,8 \\ -S^2 &= 0,111 \\ -S &= 0,33\end{aligned}$$

Проверка на честотното разпределение:

Симетрично разпределение – нормално

$$X = Me = Mo$$

$$1,8 = 1,8 = 1,8$$

д). Емпирични статистики от теста за изследване на слуховото узнаване.

$$\begin{aligned} -X &= 1,4 \\ -Me &= 1,33 \\ -Mo &= 1,19 \\ -S^2 &= 0,162 \\ -S &= 0,4 \end{aligned}$$

Проверка на честотното разпределение:

Лява асиметрия - нормално разпределение

$$Mo < Me < X$$

$$1,19 < 1,33 < 1,4$$

е). Емпирични статистики от теста за изследване на мисленето.

$$\begin{aligned} -X &= 1,7 \\ -Me &= 1,5 \\ -Mo &= 1,1 \\ -S^2 &= 0,119 \\ -S &= 0,35 \end{aligned}$$

Проверка на честотното разпределение:

Лява асиметрия - нормално разпределение

$$Mo < Me < X$$

$$1,1 < 1,5 < 1,7$$

ж). Емпирични статистики от наблюдението на учебните умения.

$$\begin{aligned} -X &= 1,6 \\ -Me &= 1,88 \\ -Mo &= 2,45 \\ -S^2 &= 0,13 \\ -S &= 0,36 \end{aligned}$$

Проверка на честотното разпределение:

Дясна асиметрия - нормално разпределение

$$X < Me < Mo$$

$$1,6 < 1,88 < 2,45$$

Графичното представяне на емпиричното разпределение показва подреждане на измерените величини около средноаритметичната величина под формата на камбана (Гаусово разпределение), тоест разпределението е нормално и следователно за проверка на хипотезата могат да се използват параметрични методи, които се основават на изчислените статистики – средноаритметично и средноквадратично отклонение. За установяване на корелационната зависимост между графичния компонент и останалите структурни показатели на психомоторната готовност за писане прилагаме статистическия метод за изчисляване на коефициента на корелация на К. Пирсън – R. За коефициента на корелация – R винаги е изпълнено: $-1 \leq R \leq 1$. При $R > 0$ – корелационната зависимост е положителна. Колкото R е по-близо до 1, толкова степента на положителната корелационна зависимост е по-голяма. При $R < 0$ корелационната зависимост е отрицателна. Колкото R е по-близо до -1, толкова степента на отрицателната корелационна зависимост е по-голяма.

В зависимост от абсолютната стойност на R се използва следното описание на степента на корелационната зависимост (съответно положителна или отрицателна според знака на R (6;1988, с.274):

$0 < |R| \leq 0,3$ – слаба

$0,3 < |R| \leq 0,5$ – умерена

$0,5 < |R| \leq 0,7$ – значителна

$0,7 < |R| \leq 0,9$ – голяма

$0,9 < |R| \leq 1,0$ – много голяма

Следва представяне на изчислените корелационни коефициенти между графичния компонент и структурните показатели на психомоторната готовност за писане:

$R = 0,83$ – графичен компонент и графичен динамичен тремор

$R = 0,89$ – графичен компонент и внимание

$R = 0,97$ – графичен компонент и двигателна (моторна) памет

$R = 0,98$ – графичен компонент и зрително узнаване

$R = 0,78$ – графичен компонент и слухово узнаване

$R = 0,91$ – графичен компонент и мислене

$R = 0,88$ – графичен компонент и учебни умения

Получените стойности на R са положителни числа, тоест $R > 0$, което определя положителна корелационна зависимост между графичния компонент и другите структурни компоненти на психомоторната готовност за писане. Силата на зависимост се определя като много голяма и голяма според изложеното по-горе описание. Най-голяма е стойността на $R = 0,98$ между графичния компонент и зрителното узнаване, следван от $R = 0,97$ между графичния компонент и моторната памет и $R = 0,91$ между графичния компонент и мисленето. Тези корелационни коефициенти определят много голяма корелационна зависимост между посочените показатели. Като голяма се определя силата на зависимост между графичния компонент и вниманието – $R = 0,89$; между графичния компонент и учебните умения – $R = 0,88$; между графичния компонент и координацията на движенията – $R = 0,83$; между графичния компонент и слуховото узнаване – $R = 0,78$.

Емпиричните резултати от дидактичния тест „Умения за рисуване“, изследващ равнището на владеене на графичния компонент на писането показват че 10% от изследваните деца се справят много добре с поставените графични задачи, 75% от децата допускат неточности при рисуването

на човешката фигура при прерисуването и повторението върху образ, 15% от децата срещат трудности както рисуването, така при прерисуването и повторението. Тези деца са неуверени във възможностите си да осъществят графичната дидактична задача. Неумело си служат с молива. 10% от изследваните деца изостават в развитието на кинестезиомоторния компонент на регулация на фините движения на китката на ръката. Ръката е напрегната, натискът е силен, движенията – неравномерни (тест „Графичен тремор“). Неточностите при повторението върху образ по опорни точки произтичат от липсата на изработени правилни и икономични движения на китката на ръката и от незнанието как да чертаят линии. Резултатите от пробата на Х. Винклер за изследване на двигателната памет показват, че 15% от децата не владеят основните манипулативни движения, необходими при усвояване на графичния компонент на писането, а при 10% от децата се наблюдава неуточнена латерализация. Тази особеност поражда несръчност и по-слаби резултати при рисуването и повторението върху образ по следи. Неточностите при прерисуването на фигурите могат да се обяснят с все още неукрепналата сензомоторна координация между зрителния и двигателния анализатори. 35% от децата показват много добра зрителна памет, 50% - добра и 15% - задоволителна (тест „Зрително узнаване“).

Преобладаващите добри и много добри резултати от теста „Умения за рисуване“, изследващ графичния компонент на писането, се обуславят от развитието на мисловните процеси – анализ, синтез, обобщение и от устойчивостта на вниманието. 80% от децата показват способност за обобщено, нагледно-образно мислене (тест „Изключеното четвърто“), а 85% от децата умеят да съсредоточат вниманието си за определено време и успешно да изпълнят поставената им задача (тест на Бурдон).

Резултатите от целенасоченото педагогическо наблюдение на учебната дейност в специално планирани ситуации по изобразителна дейност сочат, че 90% от децата са усвоили учебни умения, които им осигуряват възможност да се справят с графичната дидактична задача. Наблюдението показва, че децата се затрудняват при самостоятелното планиране на дейността и при оценката на извършената работа. Темпото на работа е добро. Постигнатите резултати са качествено различни. Експертният педагогически анализ изисква коментар на фактически установените от диагностичната процедура корелационни зависимости между графичния компонент и другите структурни показатели на психомоторната готовност за писане. Изчислените корелационни коефициенти дават възможност за ранжиране на структурните компоненти според силата на зависимост (схема 2).

Графично представяне на фактическите функционални връзки и зависимости

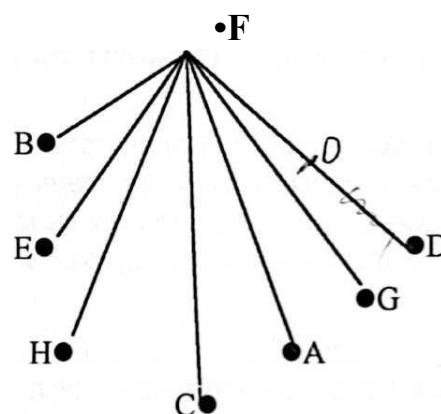

Схема 2

Извършените изчисления и разкритите зависимости от корелационен тип потвърждават заложените зависимости в хипотетичния модел, но с известна разлика в предполагаемата сила на зависимост на връзките. Предвиждането е ориентирано към разкриване на най-силна връзка между графичния компонент на писането и координацията на движенията. Оказва се, че най-висок по стойност е коефициентът на корелация между графичния компонент и зрителното узнаване, следван от R между графичния компонент и двигателната памет и R между графичния компонент и мисленето.

Логическият анализ разкрива смисъла на тези връзки. В случая не се касае за автоматизиран акт, за навик, защото не се извършва писане, а за изпълнение на поставена графична задача, при която детето трябва да възприеме, да анализира и синтезира предложените му за прерисуване орнаменти, обобщавайки в съзнанието си най-съществените им белези. Много голямата корелационна зависимост между графичния компонент на писане и зрителното узнаване е обяснима предвид ролята на перцепцията и на запомнянето и възпроизвеждането в процеса на писането. Паметта е изключително важен елемент в познавателната дейност. Удържането на образа в съзнанието или първичната памет прави възможен целенасоченият познавателен процес. (23;2024) От всички видове памет образната памет е най-съществена при усвояване на графичния компонент на писане. Зрителното узнаване се свързва пряко с възприемането на графемите. Двигателна представа може да възникне и чрез речта, което насочва към голямата взаимовръзка между графичния компонент и слуховото узнаване, свързано с възприемането на фонемите.

Моторната (двигателната) памет е от особено значение за усвояване на графичния компонент, защото включва запомнянето на различни движения на китката на ръката. Тя осигурява възможност на детето да схване комплекс от движения, да ги запомни и възпроизведе.

Високата стойност на $R = 0,97$ между графичния компонент и моторната памет дава основание да се смята, че усвояването на графичния компонент на писането в много голяма степен зависи от развитието на двигателната памет и от координацията между двигателния и зрителния анализатори. Диагностичното изследване доказва голяма корелационна зависимост между графичния компонент на писането и графичния тремор – $R = 0,83$. Това е обяснимо, защото осъществяването на графичната дейност изисква развита сензомоторна усетливост и устойчивост на ръката на специфичното физическо натоварване.

Стойността на R между графичния компонент на писането и вниманието – $0,89$ определя голяма корелационна зависимост. Вниманието е важен психически процес, участващ във всяка дейност и даващ представа за силата на възбудимото огнище в кората на главния мозък. При осъществяване на графичната дейност вниманието е „филтър, през който преминава информацията“. (3;1997, с.33) В процеса на усвояване на графичния компонент на писането вниманието е особено необходимо, защото графичните умения на децата са неукрепнали.

Корелационният коефициент между графичния компонент и учебните умения – $0,88$ определя голяма зависимост. Това е така, защото усвоените в процеса на обучението учебни умения подпомагат децата в овладяването на графичния компонент. Наблюдението показва, че за да се справят успешно с поставената им графична задача, те трябва добре да възприемат и разберат указанията на учителя, да подберат самостоятелно подходящи графични материали, да изградят собствен замисъл за изпълнение на задачата и самостоятелно да контролират дейността си.

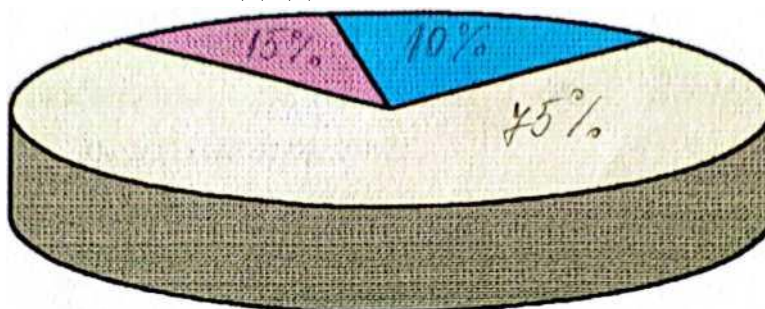
ПЕТА ЧАСТ –

ОБОБЩЕН ЕМПИРИКО-ТЕОРЕТИЧЕН МОДЕЛ, ПРОИЗТИЧАЩ ОТ ДИАГНОСТИЧНАТА ПРОЦЕДУРА

В заключение се обобщават реалните фактически резултати от проведената диагностична процедура и се разкриват потенциалните възможности на изобразителната дейност, чрез графичното рисуване, да се подобрява психомоторната подготовка на децата за писане, която ще гарантира едно по-високо ниво на владееене на графичния компонент на писането.

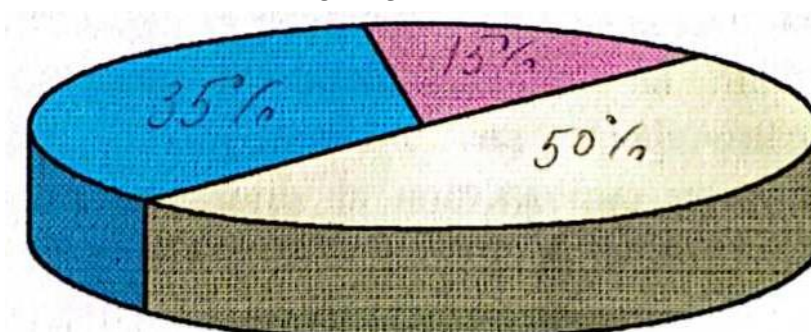
Емпиричните резултати от дидактичния тест „Умения за рисуване“ показва, че 85% от децата притежават много добра и добра изобразителна грамотност (съответно 10% + 75%), което е свидетелство за степента на усвояемост на графичния компонент на писането на равнище по-високо от нормираното средно ниво. 15% от децата се затрудняват при осъществяване на графичните задачи – тоест показват ниско ниво на владееене на графичния компонент на писането. Резултатите от психометричните тестове сочат, че средно 50% от изследваните деца показват много добра психомоторна готовност (ПМГ) за усвояване на графичния компонент (ГК) на писането, 35% - добра и 15% - минимална.

*Обобщени резултати от диагностичната процедура
ДИДАКТОМЕТРИЯ*

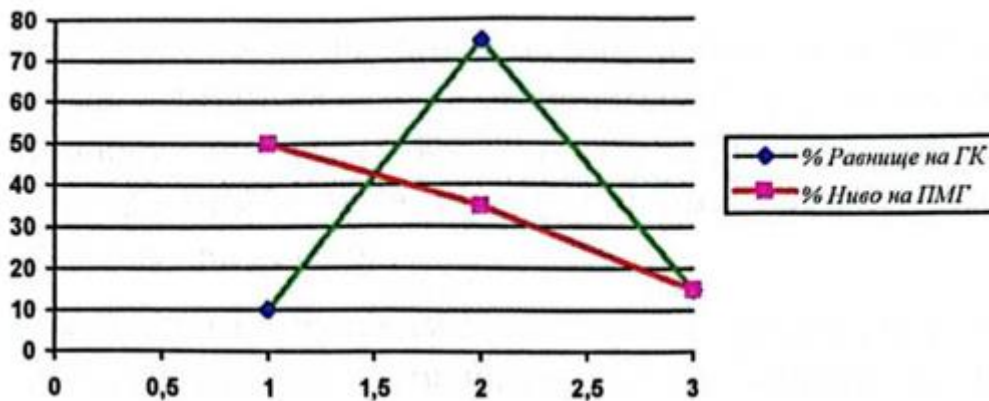

Високо равнище **Ниско равнище** **Средно равнище**
Кръгова диаграма 1. Равнище на владееене на ГК на писането

ПСИХОМЕТРИЯ

Много добра ПМГ **Добра ПМГ** **Минимална ПМГ**
Кръгова диаграма 2. Ниво на ПМГ за усвояване на ГК на писането

Полигон на обобщени резултати от дидактометрията и психометрията

Сравнявайки процентните съотношения на резултатите от дидактометрията и психометрията се налага изводът, че затрудненията на 15% от изследваните деца при изпълнение на поставената графична задача имат психомоторен характер, защото 15% от децата са показали минимална психомоторна готовност за усвояване на графичния компонент на писането. Относителният дял на децата с добра и много добра психомоторна готовност за писане - 85% превръща в надежден фундамент при по-нататъшното усвояване и усъвършенстване на графичния компонент на писането. Необходимо е да се обърне специално внимание на онези 15% от децата, срещащи психомоторни затруднения при различните видове рисуване. Подготовката за усвояване на графичния компонент от тези деца да се свързва с преодоляване на нервно-психическото напрежение при осъществяване на графичните задачи, чрез стимулиране на мотивацията за постижение посредством постоянно поощрение, насърчаване и целенасочени дидактични упражнения за овладяване на графични и технически умения.

Моторното (двигателното) учене има свои особености. То се различава от менталното и когнитивното учене и цели усвояването на сръчности и автоматизирани движения. При това учене трябва да се имат предвид закономерностите на упражнението, да се прилага принципът на доброволност, широко да се използва индивидуализацията и диференциацията в обучението. В психомоторната подготовка да се включват разнообразни форми и дидактични средства за трениране на вниманието, волевите задръжки, паметта, за развитие на съсредоточеност, съобразителност, наблюдателност, организираност, прецизност и други, а самите упражнения за развитие на моториката да имат занимателен характер и да носят радост на детето.

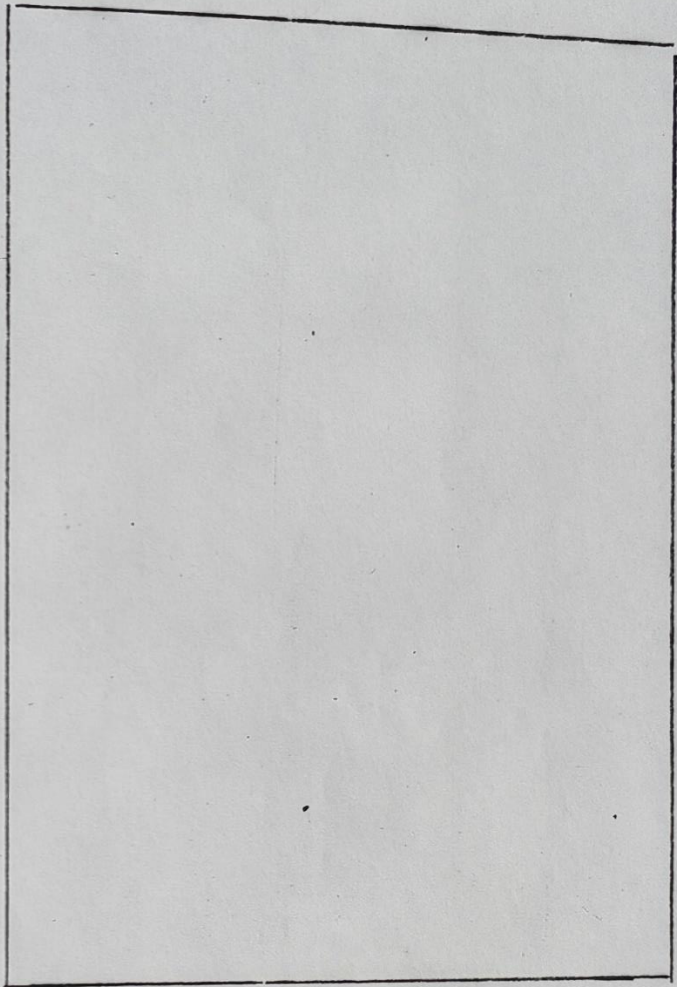
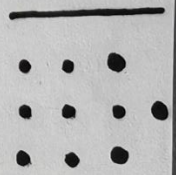
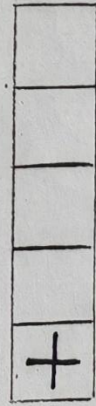
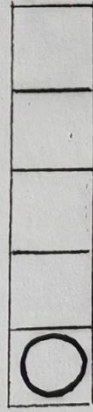
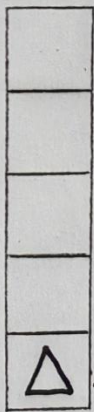
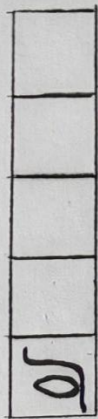
Изобразителните дейности в детската градина осигуряват такива възможности. Рисуването, особено декоративното, е ефективно средство в процеса на специалната подготовка за овладяване на графичния компонент на писането. За целта успешно могат да се използват дидактичните игри и графичните упражнения от специалната блок-тетрадка, разработена от Д. Батоева и О. Занков – „Как да подготвим детето да пише“. (4;1993)

Като провокира интереса и желанието на децата да рисуват, учителят осъществява плавен, непринуден, „свободен и радостен“ преход от рисуване към писане.

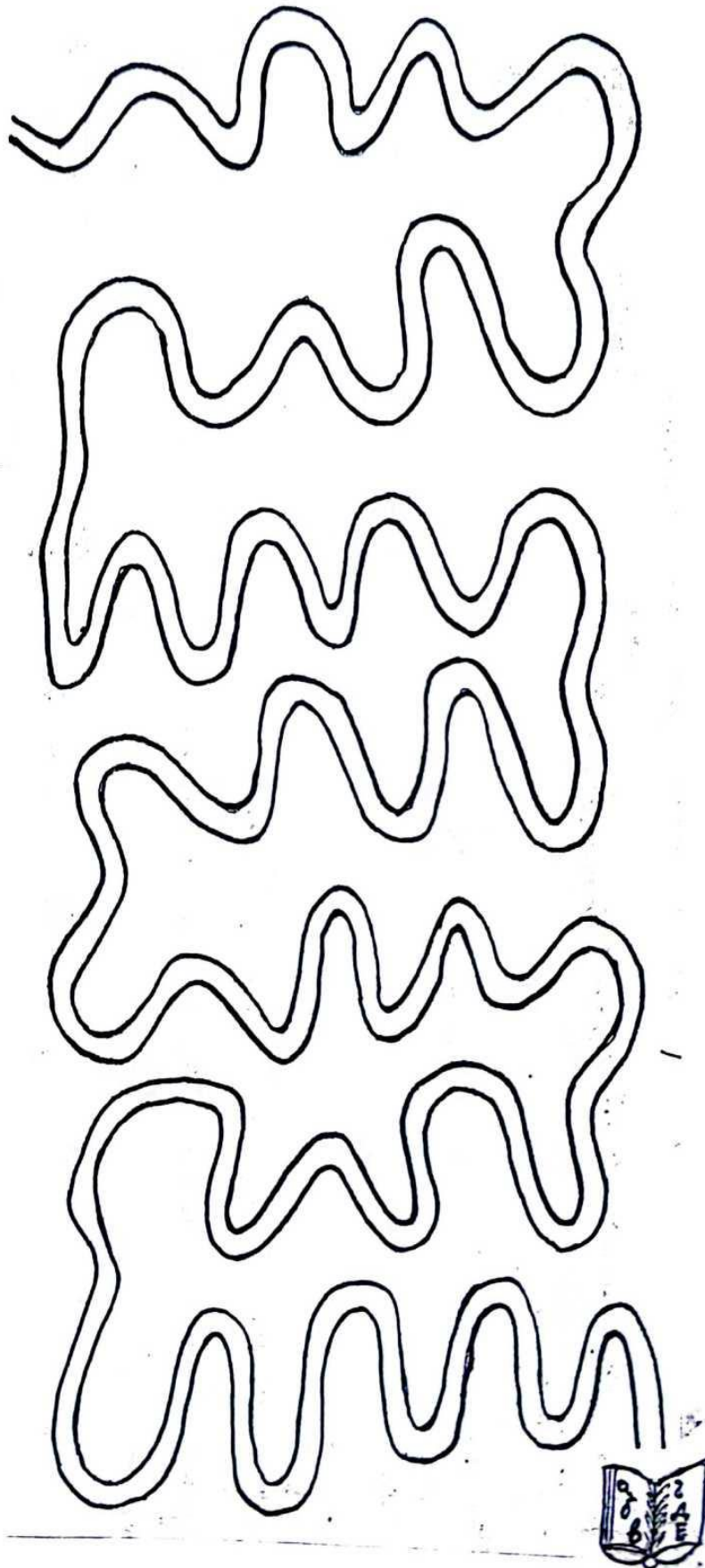
ИЗПОЛЗВАНА ЛИТЕРАТУРА:

1. Батоева, Д., Специална подготовка за училище. Благоевград, "Пирин-принт", 1992, с. 90.
2. Батоева, Д., Резултати от проучване училищната зрелост на 5-6- годишни деца и някои теоретични основания, сборник на СУ "Климент Охридски", С., 1986, с. 52-58.
3. Батоева, Д, И. Колева, Диагностика и подготовка за ограмотяване. В., Знание и сила, 1997, с. 100
4. Батоева, Д, О. Занков, Как да подготвим детето да пише. С., 1993.
5. Бериштейн, Н. А., Очерки физиологии движения и физиологии активности. М., Медицина, 1966.
6. Билсков, Г., Педагогическа диагностика. С., Народна просвета, 1988.
7. Бижков, Г., Методология и методи на научно-педагогическите изследвания. С., Аксони-издат, 1995, с. 524.
8. Бъчваров, М, Философски речник, С., Партиздат, 1978, с. 506.
9. Денев, Д, Учебна дейност. С., Народна просвета, 1986, с. 207.
10. Заззо, Р., Зволюция графической способности и речи ребенка. М., 1968.
11. Занков, О., Активността на детето в детската градина - книга за учителя, С., Просвета, 1994.
12. Занков, О., Изобразителните дейности и значението им при подготовката на децата за училище, сп. „Предучилищно възпитание“, 5/1987.
13. Здравкова, Ст., Овластяване на графичния компонент на писането, С., СУ, 1979
14. Кожевникова, В., Николаева, П., Литературный энциклопедический словарь, М., Советская энциклопедия, 1989.
15. Люблинская, А. А., Развитие на детето, С., Народна просвета, 1975.
16. Мухина, В., Изобразителната дейност като форма за усвояване на социалния опит. С., Народна просвета, 1985, с. 221.
17. Николов, П., Етероид, С. 2022, ISBN 978-619-188-785-9
18. Ожегов, С. И., Словарь русского языка, М., Советская энциклопедия, 1968.
19. Пирьев, Г. Д., Экспериментална психология, С., Наука и изкуство, 1968, с. 335.
20. Рихтер, Х. Е., сп. „Философия“, #2, 1996, глава XIX от кн. „Общувание със страха“, превод: Пламен Николов
21. Шелер, М., Мястото на човека в космоса, Абагар, 1990.
22. Nikolov, P., Philosophical Anthropology and the Study of Time, Article in Advances in anthropology, 2024, 14, 15-20, DOI: 10.4236/aa.2024.142002
23. Nikolov, P., Phenomenology and Lived Phases of Perceived Time, Article in International Journal for Multidisciplinary Research, Vol. 6, Issue 2, March-April 2024, DOI 10.36948/ijfmr.2024.v06i02.

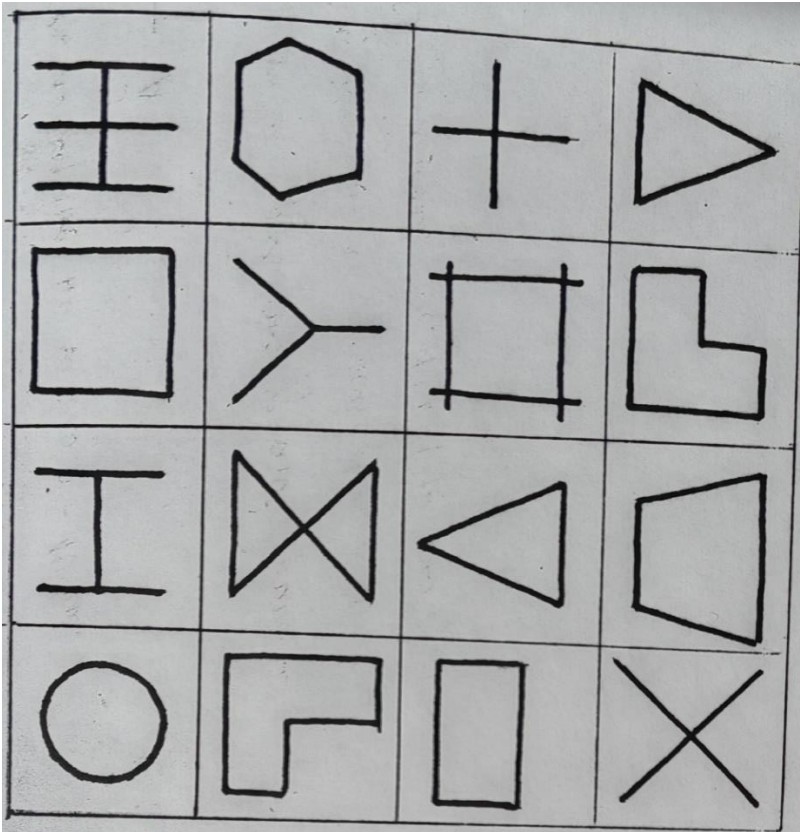
П	П	В	В	М	М	С	С	С	С	О	О	О	О	М	М
П	В	В	М	М	С	С	С	С	О	О	О	О	М	М	М
П	В	В	М	М	С	С	С	С	О	О	О	О	М	М	М

Име.....

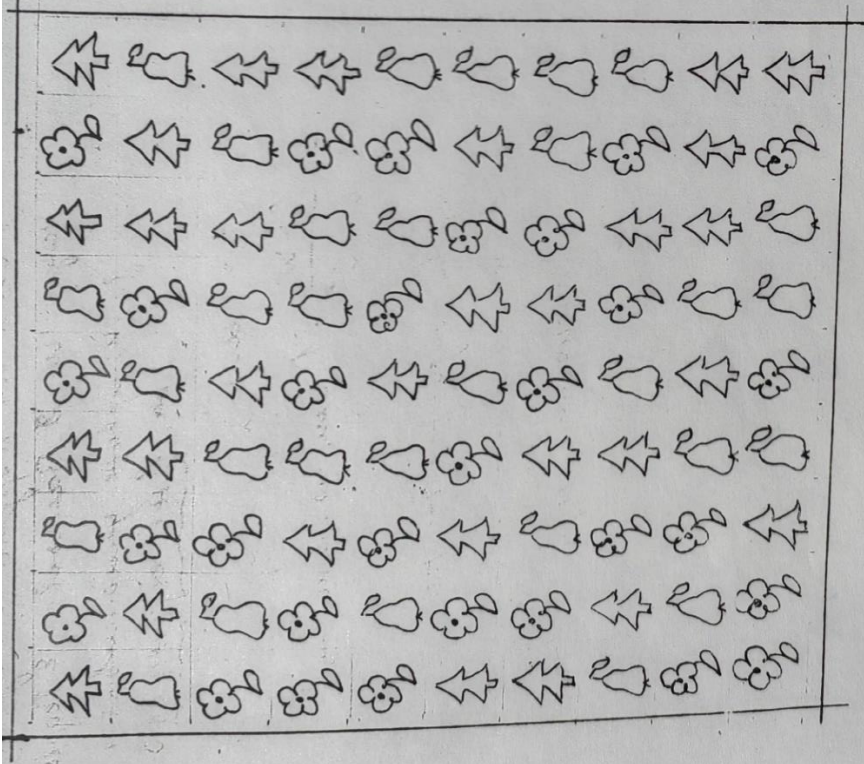

ПРИЛОЖЕНИЕ 2

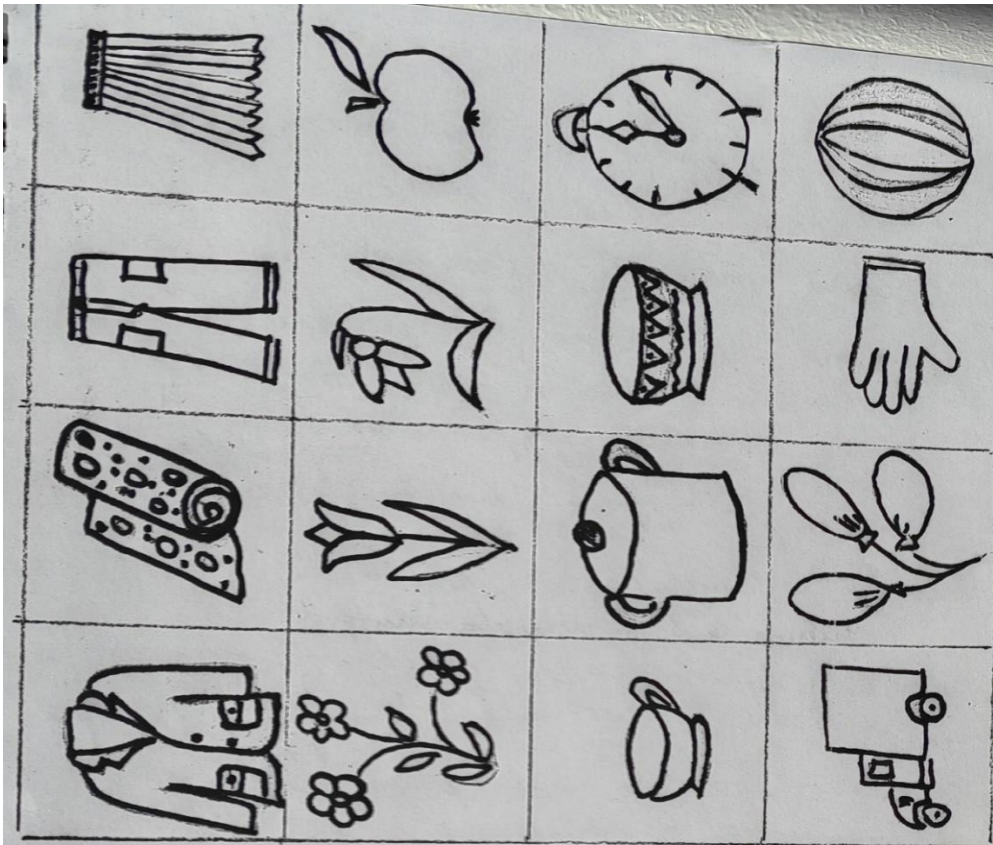
приложение - 4

Уиле - - - - -

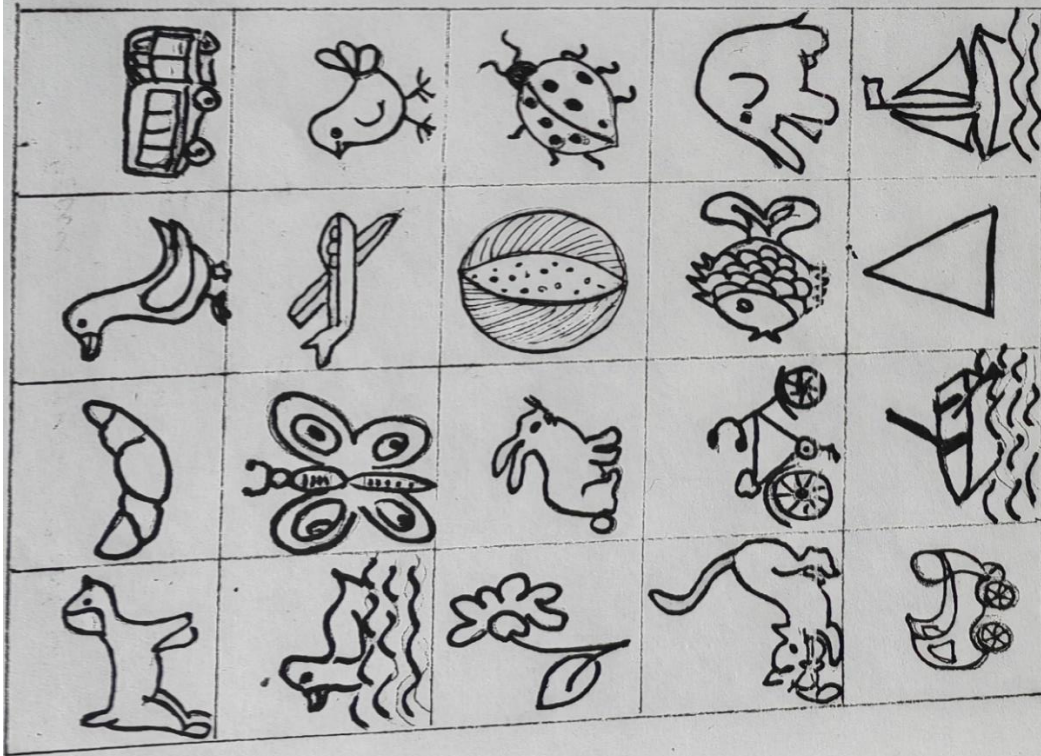
приложение - 3

Уиле - - - - -

приложение - 6

Уиле

приложение - 5

Уиле

ПРИЛОЖЕНИЯ 5 и 6

Приложение 7
Протокол за наблюдение проявите на детето в учебния процес

	БАЛ		
1	2	3	
I. Възприема и разбира добре поставената задача, тоест, приема указанията на учителя.	В повечето случаи възприема поставената задача.		Не разбира указанията на учителя и не възприема поставената задача
II. Умее да планира дейността си самостоятелно.	Има редица умения за планиране на дейността, но не винаги ги използва.		Не умее да планира самостоятелно работата си; стихийност, има случайност.
III. Подбира подходящи средства, материали, похвати за изпълнение на поставената задача.	В повечето случаи подобрите похвати и средства са подходящи за поставената задача.		Не умее да подбира самостоятелно най-подходящите средства. Търси помощ от учителя или останалите деца.
IV. Ръководи се в дейността си от указанията на учителя и от собствения си замисъл; работи самостоятелно.	При одобрение от учителя придобива увереност или търси подкрепа от други деца.		Не изпълнява указанията. Търси помощ от учителя. Подражава на останалите деца.
V. Умее да се самоконтролира в дейността си.	Има нужда и от насоки от страна на учителя.		Не забелязва допуснатите грешки. Има нужда от непрекъснати насоки и помощ.
VI. Умее да оценява правилно извършената работа; сравнява я с поставената от учителя задача и със собствения замисъл.	Не винаги обективно оценява постигнатия резултат – собствен и на другите.		Не умее да прави оценка – липсват критерии; склонност към самодоволство, индиферентност.
VII. Добро темпо; своевременно постига до резултата.	Темпото е сравнително добро		Темпото е незадоволително, не достига до резултат.